

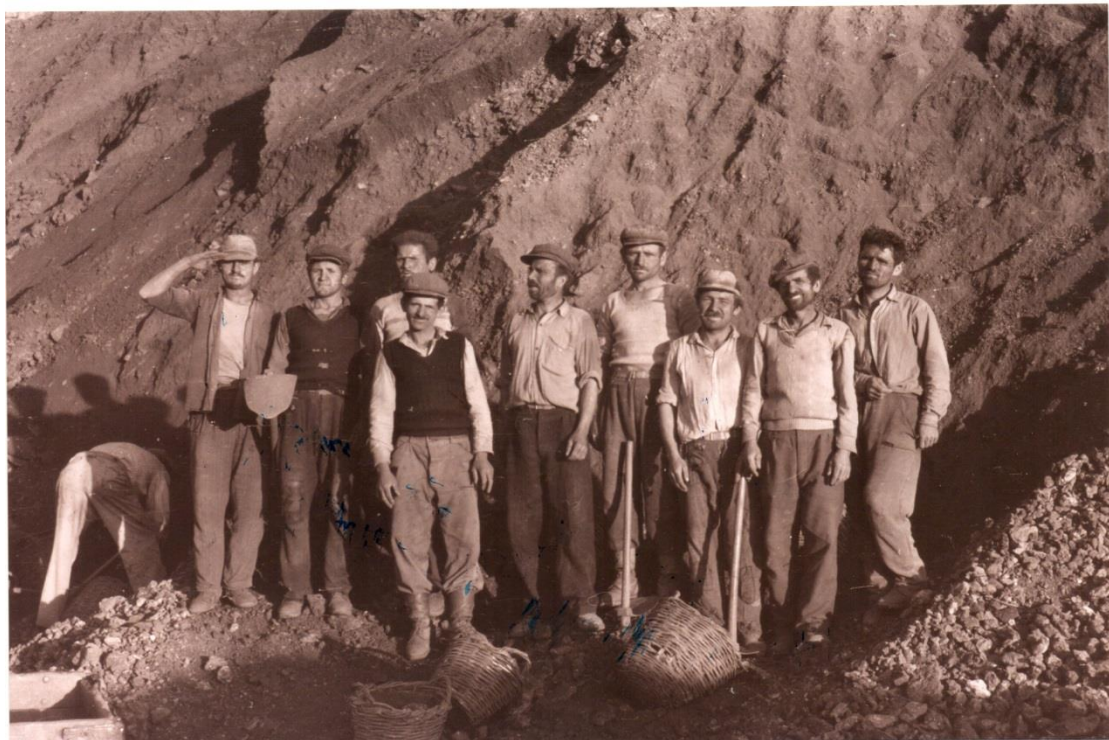
*Ξαναγράφοντας την ιστορία της Σερίφου
(19ος-20ός αι.)*

Νέα ιστορικά τεκμήρια από την ταξινόμηση
του δημοτικού/κοινοτικού αρχείου

Παρουσίαση του αρχειακού υλικού από την ταξινομική ομάδα
του Ομότιμου Καθηγητή του Πανεπιστημίου Κρήτης Χρήστου Λούκου

Τετάρτη 29 Αυγούστου 2018, 9μμ.
στο Δημοτικό Σχολείο Σερίφου (Λιβιάδι)

Κυρίες και Κύριοι,

Θέλω πρώτα να σας ευχαριστήσω εσάς, κύριε Δήμαρχε, και τους συνεργάτες σας για την τόσο πρόθυμη συμπαράσταση και φιλοξενία στην ταξινομική μας προσπάθεια στο νησί σας. Πρόθυμα να μας βοηθήσουν ήταν και μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου καθώς και άλλοι, Σεριφιώτες και μη, που έδειξαν ενδιαφέρον για τη δουλειά μας.

Μεταξύ 20 Αυγούστου και 5 Σεπτεμβρίου 2017 επτά άτομα και μεταξύ 22 Αυγούστου του 2018 έως σήμερα 11 άτομα (οι περισσότεροι προπτυχιακοί/μεταπτυχιακοί φοιτητές και υποψήφιοι διδάκτορες του Τμήματος Ιστορία και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης) με εμένα επικεφαλής προσπαθήσαμε να εντοπίσουμε και να καταγράψουμε/ταξινομήσουμε τα σωζόμενα αρχεία του Δήμου και της Κοινότητας Σεριφίου και της Κοινότητας του Μεγάλου Λειβαδίου.

Όλα ήταν στοιβαγμένα σε μια αποθήκη, κοντά στο Δημαρχείο. Αρκετά από αυτά βρέθηκαν σε καλή σχετικά κατάσταση και σ' αυτό βοήθησε το ότι τα παλαιότερα έγγραφα είχαν τοποθετηθεί σε πλαστικά κουτιά από τον δήμαρχο Παναγιώτη Χρυσολωρά γύρω στα 1990. Ένα άλλο όμως τμήμα του αρχειακού υλικού βρέθηκε στο πάτωμα ή σε πλαστικές σακούλες και χαρτοκιβώτια χωρίς κάλυψη και είχε διαβρωθεί από την υγρασία. Αυτό το τμήμα πρώτα μεταφέραμε στον χώρο εργασίας, στην αίθουσα συνεδριάσεων του Δημοτικού Συμβουλίου, και προσπαθήσαμε να το καθαρίσουμε όσο ήταν αυτό δυνατόν. Σταδιακά μεταφέραμε και όλο το υλικό που βρισκόταν στα πλαστικά κουτιά, μέχρι τη δεκαετία του 1980 περίπου.

Δεν ήταν ευχάριστη η διαδικασία να καθαριστούν τα έγγραφα και κατάστιχα από τη σκόνη και τα παράσιτα που η υγρασία και τα ζώδια είχαν προκαλέσει σ' αυτά. Ωστόσο, από την πρώτη στιγμή είχαμε ένα ευχάριστο αντίβαρο στις αντιξοότητες αυτές. Διαπιστώσαμε ότι είχαμε μπροστά μας ένα πολύ πλούσιο αρχειακό υλικό που κάλυπτε, με μεγάλη πληρότητα, την περίοδο από το 1835 (έτος δηλαδή λειτουργίας των δήμων στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος) μέχρι σήμερα. Τα έγγραφα από τα αρχειακά αυτά τεκμήρια είχαν, όπως ήδη ανέφερα, τοποθετηθεί σε πλαστικά κουτιά σε χρονολογική σειρά (π.χ. 1835, 1836 κλπ.). Δεν είχε διασωθεί η αρχική, όπως εικάζεται, ένταξή τους σε θεματικές ενότητες.

Αυτές τις θεματικές ενότητες προσπαθήσαμε να αναδείξουμε κατά την καταγραφή και ταξινόμηση. Δηλαδή δεν σημειώσαμε απλώς ότι στον τάδε ταξινομικό αριθμό ανήκουν έγγραφα π.χ. του 1848, αλλά διαβάζοντάς τα, όλα σχεδόν, με την τόσο για πολλά από τα μέλη της ομάδας δύσκολη γραφή τους, προσπαθήσαμε να αναδείξουμε την πολυπλοκότητα της τότε κοινωνικής πραγματικότητας στην οποία αναφέρονται.

Ιδιαίτερη φροντίδα δόθηκε παράλληλα στην καταγραφή και ταξινόμηση των πολλών καταστίχων του αρχείου, δηλαδή των συσταχωμένων σε δεμένους τόμους εγγράφων. Αποκαταστήσαμε έτσι μια πλούσια και αδιάσπαστη σειρά των Πρακτικών και Πράξεων του Δημοτικού/Κοινοτικού Συμβουλίου από τη δεκαετία του 1860 και εξής (με κάποια σωζόμενα πρακτικά και της περιόδου 1835-1860), και μια σχεδόν αδιάσπαστη σειρά των πρωτοκόλλων αλληλογραφίας. Εντοπίσαμε παλαιά δημοτολόγια και μητρώα αρρένων, πολλούς και σε διάφορες χρονικές στιγμές καταρτισθέντες εκλογικούς καταλόγους και δυο πολύ σημαντικές απογραφές του 1870 και 1879, όπου καταγράφονται όλοι οι κάτοικοι κατά νοικοκυριά.

Η προσπάθειά μας στην αρχική της φάση ήταν, όπως νομίζω φάνηκε από τα παραπάνω, κυρίως σωστική και διερευνητική. Υπήρξε ωστόσο και παραγωγική. Ταξινομήθηκαν φάκελοι εγγράφων που καλύπτουν το μεγαλύτερο τμήμα του 19ου αιώνα και όλα σχεδόν τα κατάστιχα του 19ου και 20ού αιώνα. Καταγράφηκαν επίσης και πολλά από τα έντυπα που βρέθηκαν μαζί με τα έγγραφα, και από τις εφημερίδες

σειρά φύλλων της εφημ. «Πατρίς», που εκδιδόταν από Έλληνα ομογενή στο Buenos Aires.

Το ταξινομηθέν υλικό των εγγράφων και καταστίχων τοποθετήθηκε σε ειδικά χάρτινα ταξινομικά κουτιά ή καλύφθηκε με ειδικούς χάρτινους φακέλους ή χαρτί περιτυλίγματος. Για καλύτερη φύλαξη, αντικαταστήσαμε και όλα, τα αταξινόμητα ακόμη, πλαστικά κουτιά με χάρτινα.

Απομένουν πολλά για να ολοκληρωθεί η ταξινόμηση του πλούσιου αυτού αρχειακού υλικού. Μέχρι να λήξει, έως τις 7 Σεπτεμβρίου, η αποστολή της φετινής ταξινομικής ομάδας, θα έχουμε φθάσει έως το 1914, οπότε στη θέση του Δήμου Σερίφου δημιουργούνται οι Κοινότητες Σερίφου και Μεγάλου Λειβαδίου (η ενιαία Κοινότητα Σερίφου θα συγκροτηθεί πάλι το 1954). Στην τρίτη αποστολή μας, το 2019, που ελπίζουμε να εγκριθεί, θα ταξινομήσουμε το υπόλοιπο υλικό του 20ού αιώνα.

Παράλληλα με την κύρια δουλειά μας στα αρχεία του δήμου Σερίφου, καταγράψαμε και ταξινομήσαμε το λησμονημένο και όχι άριστα φυλαγμένο αρχείο του Σωματείου Εργαζομένων Μεταλλωρύχων, Λατόμων και Οικοδόμων Σερίφου, το οποίο παραπέμπει, μεταξύ άλλων, στα τραγικά γεγονότα του 1916.

Επίσης, μόλις χθες, καταγράψαμε συνοπτικά και χωρίσαμε σε κατηγορίες το φυλασσόμενο στο μουσείο μεταλλευμάτων του Μεγάλου Λειβαδίου τμήμα του αρχείου της μεταλλευτικής εταιρείας που έδρασε στη Σέριφο. Αρχείο που χρειάζεται κι αυτό μια γενναία παρέμβασή μας το 2019 για να ταξινομηθεί με τον κατάλληλο τρόπο και να διαπιστωθεί έτσι ποια ιστορικά τεκμήρια από τη μακροχρόνια παρουσία της μεταλλευτικής εταιρείας και την εργασία των μεταλλευτών διασώζονται και πού θα μπορούσαν να αναζητηθούν τα πράγματι μεγάλα κενά στο υλικό αυτό που αφέθηκε εκτεθειμένο σε ποικίλες φθορές και απώλειες.

Ας επανέλθουμε στο δημοτικό ή κοινοτικό αρχείο Σερίφου που αποτελεί και το κύριο αντικείμενο της ταξινομικής μας περιπλάνησης. Όπως ήδη ανέφερα, έχουμε μπροστά μας ένα πολύ πλούσιο αρχειακό υλικό που καλύπτει, με μεγάλη πληρότητα, την περίοδο από το 1835 μέχρι σήμερα. Και αν λάβουμε σοβαρά υπόψη μας το πλήθος των μαρτυριών που διασώζει ένα πλήρες δημοτικό αρχείο, δεδομένου ότι σε αυτό καταχωρίζονται δράσεις ή πληροφορίες των δημοτών από τη γέννησή έως τον θάνατό τους, θα δικαιολογήσετε τον τίτλο της σημερινής σύναξής μας ότι με βάση αυτό θα ξαναγραφεί και με εγκυρότητα η ιστορία του νησιού, ότι με τέτοιο πλούτο πληροφοριών ποικίλης φύσεως μπορούμε να τολμήσουμε τη σκιαγράφιση μιας συνολικής εικόνας για τον κοινωνικό σχηματισμό στον οποίο αυτό αναφέρεται.

Στα ταξινομικά μας δελτία που θα μηχανογραφηθούν καταγράψαμε έως τώρα ιστορικά στοιχεία σχετικά με τον αριθμό των κατοίκων, τις γεννήσεις-γάμους και θανάτους, τα επαγγέλματα και τις ασχολίες τους γενικότερα, τις σχέσεις μεταξύ τους, πληροφορίες για την εκπαίδευση, τη θρησκευτικότητα, τις υποχρεώσεις των πολιτών απέναντι στο κράτος (φορολογία, στρατολογία κλπ.) το οποίο με τις διαταγές και εγκυκλίους του ήταν συνεχώς παρόν, όσα γενικά αναδεικνύουν την καθημερινότητα των κατοίκων της Σερίφου τον 19ο αιώνα. Είδαμε πώς οι ίδιοι οι δήμαρχοι στις ετήσιες εκθέσεις τους περιγράφουν λεπτομερώς την κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο δήμος τους. Αλλού πρόβαλαν στοιχεία για τη σχέση του δήμου με τους ιδιοκτήτες των μεταλλείων, για την επιμονή κάποιων δημάρχων να μην ανεχθούν την άρνηση της εταιρείας στην καταβολή δημοτικού φόρου για την εξαγωγή του μεταλλεύματος. Οι συνεργάτες μου με σύντομες παρεμβάσεις θα δώσουν αρκετά δείγματα αυτής της πολυπλοκότητας των ιστορικών μαρτυριών που εντοπίσαμε.

[Παρεμβάσεις μελών της ομάδας]

Όταν ολοκληρωθεί η ταξινόμηση, τότε όλο το αρχειακό υλικό θα μπορούσε να αποτελέσει το ιστορικό αρχείο Σερίφου υπό την επιστημονική εποπτεία των ΓΑΚ-Αρχείων Νομού Κυκλάδων που εδρεύει στην Ερμούπολη. Το αρχείο αυτό, όπως ήδη ο κύριος Δήμαρχος μας διαβεβαίωσε, υπάρχει η βούληση να εγκατασταθεί στον χώρο όπου προσωρινά τοποθετήθηκε, δηλαδή στην αίθουσα συνεδριάσεων του Δημοτικού Συμβουλίου, στο πρώτο επίπεδο του Δημαρχείου. Εκεί κατάλληλα τοποθετημένο σε αρχειοθήκες και με προθήκες που θα αναδεικνύουν τον πλούτο των εγγράφων που περιέχει, καθώς και με έναν υπολογιστή που θα περιέχει τον ηλεκτρονικό κατάλογο της ταξινόμησης που θα έχουμε κάνει, θα ελκύσει κάθε ενδιαφερόμενο, ειδικό και μη, που θα θέλει να αναζητήσει στοιχεία για ανθρώπους που έζησαν στη Σέριφο τους δύο τελευταίους αιώνες και τα μικρά ή τα μεγάλα προβλήματα ή γεγονότα που τους απασχόλησαν.

Για να γίνει ακόμη πιο ελκυστικό και λειτουργικό το αρχείο προτείνουμε κάποιες, εκτός της ταξινόμησης, δράσεις, που, αν πραγματοποιηθούν, θα διευκολυνθεί σε μεγάλο βαθμό ο ερευνητής. Πρόκειται για τη δημιουργία μιας βάσης δεδομένων που θα περιέχει σε ψηφιακή μορφή σημαντικά τεκμήρια για την ιστορία της Σερίφου, όπως παλαιά δημοτολόγια, απογραφές, εκλογικούς καταλόγους κλπ. Αυτά δηλαδή που θα αναδείξουν καλύτερα τους κατοίκους των παλαιότερων εποχών και τις ασχολίες τους. Και αυτά με τέτοιο τρόπο μηχανογραφημένα ώστε η αναζήτηση ονομάτων, τόπων, εννοιών κλπ. να είναι εύκολη,

Συνοψίζοντας, μπορώ βάσιμα να ισχυριστώ, με βάση τα αρχειακά τεκμήρια που εντοπίσαμε και τα όσα θα εντοπιστούν στη συνέχεια, ότι η ιστορία της Σερίφου και των κατοίκων της εμπλουτίζεται σημαντικά και δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για μια ουσιαστική μελέτη της. Και αυτή η ψύχραιμη και με ιστορικά κριτήρια μελέτη θα βοηθήσει στη διαμόρφωση μιας ιστορικής μνήμης που δεν θα στηρίζεται σε αποπροσανατολιστικά στερεότυπα αλλά σε ουσιαστική γνώση του παρελθόντος και επομένως σε μια πιο ξεκάθαρη και υπεύθυνη αντιμετώπιση των ποικίλων προβλημάτων του παρόντος.

Ευχαριστώ και πάλι τον Δήμο Σερίφου για την πρόσκληση και τη φιλοξενία του. Ευχαριστώ και τους συνεργάτες μου για τις ικανότητες που έδειξαν στην αντιμετώπιση του αρχειακού υλικού, για το πνεύμα συνεργασίας μεταξύ τους, για τους κοινούς στόχους που μοιραστήκαμε και σε αυτή την ταξινομική μας περιπέτεια.

Χρήστος Λούκος

